

מכירת מניות בפסח

נודע פלוג' אחרונים אם המניות חשיבו כבעלות גמורה ובעליהן כשותף בנכסי החברה, או שאינו בעלות גמורה, או שאינו בעלות כלל. ופוסקי זמננו לא הכריעו בזה (עי' בספרי יו"ד ס"ס קעז). ולכן אנו מחמירים למכור המניות במכירת חמץ, וכל מחזיק מניות עושה שליח את הרב למכור לנכרי מניותיו. ועי' מנח"י ח"ג סי' א' שסובר שהבעלות במניות אינה בעלות גמורה, אבל יש בעלות מסויימת ולכן צריך למכור. ונשאל איך מועיל קנין כזה, הלא ע"פ החוק אין ערך למסחר במניות בלא רישום, והשיב ע"פ סברת אחרונים (ד"ח ושערי דעה) דגם אם השטר לא מועיל ע"פ דין המלכות, לענין איסור חמץ אזלי' בתר דינינו, ואמרי' דסמכא דעת הקונה על דינינו.

ואף שידוע ד' החזו"א שמעת שהצריכו טאבו אינו נקנה בלי טאבו, וא"כ מה יש לסמוך על דינינו שהרי גם בדינינו אינו נקנה. צ"ל דכוונת המנח"י דלענין מכירת חמץ לא אמרי' הכי, כיון שידוע שהיא מכירה שעתידיה לחזור, דעת הישראל למכור גם בלי הרישום ובזה דין תורה קיים. והוא הדין למוכר קרקע לצורך מכירת חמץ וכדו' יכול למכור בלי טאבו ומועיל מדין תורה. וכל הטעם שהטאבו משפיע להלכה, משום דלא סמכא דעתייהו דאינשי לקנות דירה בלי טאבו, וזה פוגם בקנין של תורה, אבל כשמוכרים חמץ סמכא דעתייהו שיהיה כדין תורה מטעם שנת'.

ואילו בס' תשובות והנהגות ח"ג רכד' וח"ד צד', לא סמך על ד' המנח"י בזה, ותיקן נוסח אחר:

"ומכור לקונה בשטר מכירה זאת כל סוגי מניות שיש למוכרים או מורשים... מעכשיו מניות הללו מוכרים בשטר זה לקונה בכל הקנינים המועילים, ותנאי תשלום המניות הכל כפי תנאי חמץ הנמכר כמו שהבאנו למעלה, ואף אם ע"פ חוק או מנהג המקום אין למכירת המניות תוקף אלא אחר שרשום בחברה גופא או בבורסה וכדומה, הוסכם בינינו שמיד בחתימת החוזה ובקנינים שנעשו יש גמירות דעת להמוכרים שאין להם שום זכויות כלל במניות אלו שמיד בחתימת החוזה שייך לקונה, ושניהם מוותרים על הזכות לערער על המכירה, ומנוי וגמור ביניהם ששייך מיד לקונה, ויכירו שכן בדין תורה וגם בחוקי המדינה, ובכל עת שיידרש הקונה לרשום המכירה באופן חוקי כפי מנהג המדינה והסוחרים יסדרו הדבר אבל הם מעכשיו שלו לכל דבר ממש והקונה יכול בחתימתו לעשות במניות שקנה בזה כשלו כרצונו".

הרי שהקפיד לכתוב נוסח שאולי מועיל גם לפי החוק. אבל רוב שטרות מכירה בזמננו הם כד' המנח"י, שמציינים את המניות בין שאר הדברים, וסומכים על דין תורה בזה.

ואולי הטעם משום דבלא"ה הדבר ספק אם המניות נחשבים לבעלות, ובמקום ספק דרבנן יש לסמוך על סברת אחרונים הנ"ל, דהרי בלא"ה מדאוריתא בביטול בעלמא סגי.

אלא שהתעוררתי שיש בזה ב' בעיות חמורות: (א) אין הדבר ברור שמועיל ביטול לחמץ שבאחריותו ואינו באמת שלו, וא"כ הוא ספק דאוריתא ולא ספק דרבנן, (ב) בדינינו אין שטרות נקנים אלא בכתיבה ומסירה. והמניות הן שטרות. ואם מוותרים על דרך הקנין שבחוק ע"י רישום, ורוצים לסמוך על קנין כהלכה, צריכים כתיבה ומסירה לקנותם.

ואמרתי לבאר הדבר ע"פ המבואר בפוסקים בסוג' אלו.

(א) לסוברים שהמניות הן בעלות גמורה ובעל המניה שותף בנכסי החברה, אם יש לחברה חמץ, לכאורה יכול גם לבטל. אמנם עדיין יש לדון, אם שייכת בזה הסברא שסמך עליה המנח"י. כיון דבדיניהם אין פוקעת בעלותו ע"י ביטול, וע"פ החוק יש לו זכות וחלק בחמץ, איך שייך לומר שייחשב ביטול, שעושה אותו כעפרא דארעא. ואם נאמר דביטול הוא כהפקר, וחל כאן דין תורה, הרי יזכו בו המשתמשים בנכסים או שותפים אחרים, ואפי' אם אינו כהפקר, עדיין יש לדון דכל שאינו עובר מרשותו בלי רישום, אין משמעות לביטול שהרי הוא שלו לפי כל חוק ודין.

ועי' חו"ב פסחים ד:

"נראה דאף לפי הרמב"ן דביטול אינו הפקר, מ"מ אינו רשאי לעכב אחרים מלזכות בו, שזה נוגד ענין הביטול, וכ"ה ברמב"ן דאף לריה"ג אין בו משום גזל, ונקט ריה"ג דלדידיה אף בפסח בר דמים הוא, וה"ה לרבנן קודם הפסח לאחר שביטל, אם נימא דהביטול חל עם ביטולו, אבל ק"ק דלפ"ז נמצא דלעולם לאחר שביטל באמת נעשה הפקר, ואפשר למעטו מלך כדממעטינן של אחרים, ולא הרוחנו בביטול אלא לר"י דהפקר הוי דבעלים עד דאתי לרשות זוכה, או להתיר לבטל בשבת וי"ט, ול"מ כן בדברי הרמב"ן, אלא דביטול הוא ענין מחודש הנלמד או מתשביתו או מלך דדרשינן בטל בלבך, והיינו שלא תחזיק את החמץ לך, ולכן נראה דאין החמץ נעשה הפקר עם ביטולו אלא לאחר שש משנצטוו לבערו או משנאסר בהנאה, והביטול אהני דלא אוקמי' רחמנא ברשותי', והיינו דאיצטרך קרא לביטול, כיון דבכניסת האיסור עדיין אינו הפקר".

הרי פשיטא דאחר הביטול הוא כהפקר ואינו יכול לעכב אחרים מליקח, וזה שמחזיק מניות והשטר אצלו, ורוצה לשוב ולאחוז בהם אחר החג, בודאי נחשב שמעכב אחרים מליקח. (ואם מבטל רק אחר מכירה, אם המכירה חלה כדת בודאי לא מועיל הביטול, וכל הביטול הוא על צד שהמכירה לא חלה). וא"כ אדרבה, לסוברים שהמניות בעלות גמורה, אין ביטול מועיל.

ועוד יש לדון, שהרי אינו מבטל אלא החמץ ולא המניה, ובשלמא אם היה מבטל בעלותו על המניה, היה מקום לדון מה המשמעות הממונית של ביטול זה. אבל בביטול חמץ שלו מבטל רק את החמץ, ואם ישאלוהו קודם מכירה אם המניה שלו, ברור שיחזיק בה בכל תוקף, והרי מהחזקה זו נגזר שיש לו בעלות באחוז מנכסי החברה, ושוב אין הביטול לענין זה כלום.

ואולי י"ל דאפי' לצד זה, מועיל הביטול שזכותו בעסק לא תיתן לו זכות בחמץ, ומפקיע מעצמו השייכות לחמץ, אף שאחוז בעלותו בעסק נשאר כשהיה. וכאילו אומר שכל זכות שיש לו ושתבא לידו מחמת החמץ שבנכסים מבטלנה.

ולסוברים שהמניות לא הוו בעלות גמורה, אלא מגדירים אותה כבעלות קלושה (כגון המנח"י שם). אולי דומה קצת לקבלת אחריות, דאמרי' פסחים ה: דלמ"ד דבר הגורם לממון כממון, ישראל שקיבל שמירה על חמץ של נכרי, עובר עליו מן התורה בבל יראה ובל ימצא. והרי אינו שלו ואין לו שום צד בעלות, אלא רק שרוצה בקיומו. ואין זה מוכרח כלל מהא דאמר דדבר הגורם לממון לענין שאם הזיק ישלם שממילא עובר בב", אלא להיפך, דלמ"ד דבר הגורם לממון לאו כממון, אין בהלכה ערך למה שרוצה בקיומו ואם ייפסד יתחייב, כמו שאם הזיק דבר כזה פטור מלשלם, ה"נ אין זה חשוב לחייבו בבל יראה. אבל החידוש דעובר בב"י הוא חדוש נפרד בה' ב"י שחדשו חז"ל.

והרמב"ם מוסיף דלאו דוקא קיבל על עצמו אחריות, אלא אפי' נכרי כופהו להיות אחראי, ולמד כן מסוג' דבני חילא ה: ונחלקו רש"י ותו' שם אם כדי לעבור עליו צריך תנאי שיהיה ג"כ ברשות שלו. ונר' מזה דאין זה רק מחמת עצם זה שהוא רוצה שיתקיים החמץ, שזה לבד אינו סיבה שיעבור עליו, אלא דכשהוא ברשות שלו יש עליו שם שומר ואחראי על החמץ, ואם אינו ברשותו לא. ולפ"ז אפשר דבחברת ביטוח אפי' אם במקרה נמצא החפץ המבוטח ברשות ששייכת לחברה, אין היא בגדר שומר, שהרי החברה לא עושה שום דבר לשמור, אלא רק מתחייבת לפצות, והוא סוג של גורל והימור, ואינו בגדר קבלה שמירה כלל. ובזה יישבתי קו' המקו"ח ס' תמ' שהרי כל מוכר חמץ שהנכרי נתן בעדו פרוטה, רוצה בקיום החמץ, שאם ייפסד, הנכרי יקפיד. דאין זה נחשב שמירתו אלא רק שיש לו ענין בזה. ואין זה מספיק לעבור עליו.

וראיתי שכ"כ בחו"ב פסחים ד:

"גם החיוב שבפקדון הוא מתורת בעלות בממון, דהמתחייב לחבירו מאתים זוז אם יגנב או יאבד חמצו, נראה דאינו עובר בב"י, ולא חשבינן ליה גורם לממון ולא מרבינן ליה מלא ימצא אפי' הניחו ברשותו, דאין לו ולחמץ כלום, ואף דניחא ליה בקיומו, ורק בשומר דהפקדון ברשותו מתחייב עליו משעת משיכה או משעת גניבה, עי' כתובות ל"ד ב' וב"ק קי"ב א', וכאילו היה קנוי לו על הצד שיגנב, בזה מחייבינן ליה בב"י".

ובלשון רבינו דוד פסחים שם נר' דטעם האיסור בקיבל עליו אחריות, משום דאי מיגנב או מיתבד הוי שלו, והאיסור שמא ייגנב או ייאבד, וכ"נ ברעק"א שם. ונראה דאין טעמם מחמת ספק, אלא דחשיב כתחילת קנין שנעשה הכל בזמן קבלת שמירה. ובאמת רבינו דוד לטעמי, דל"ל ד' הר"מ דאפי' קבלת שמירה ע"י נכרי אנס מחייבת, ואין הענין בצורת השומר, אלא בהתחייבותו.

וכ' הח"י תמה' דאפי' בהעביר האחריות לאחר עובר, ולכאורה למה יעבור כיון שאין עליו שום אחריות, ובהמשך דבריו נר' משום דס"ס הנכרי חוזר עליו והוא חוזר על מקבל האחריות השני, אבל אינו מובן הא עדיין אינו רוצה בקיומו דאין לו נפ"מ בזה, ולא משמע דמיירי הכא מצד טורח התביעות, אמנם מצד הקנין הנזכר ברע"א ובר' דוד עדיין יש מקום לומר דס"ס קונה. וכן אם נאמר דתלוי בשם שומר.

ולכאורה גם השאלה אם יכול לבטל דבר שבאחריותו, תלוי בדין מכירה, ואם יכול למכור ולהיפטר יכול לבטל ולהיפטר. ובאמת באחריות גרע, שהרי את האחריות אינו מבטל ועודנו מחזיק בה, ואינו דומה לבעלות שמבטל כל בעלותו. ואם המניות הם מדין בעלות י"ל דעדיפי, דאפי' אם היא בעלות קלושה, מ"מ עד כמה שיש לו משהו הרי מבטלו.

והנה בישראל שיש אצלו חלה אמרי' מו: דאי טוה"נ ממון עובר עליה, ולכאורה אם עובר ודאי יכול לבטלה לטוה"נ, דאל"כ מה יעשה בתרומת או חלת חמץ שאצלו, אם אינו מוצא כהן שיאכלנה (וכ"ז בכבר הפריש כמובן). אמנם ע"ש במהר"ם חלאוה דדחויא בעלמא היא, ולעולם טוה"נ ממון ואין דין הביעור בחלה תלוי בזה. ויל"פ דאף דטוה"נ ממון אינו שייך לחפץ החמץ עצמו, ולכאורה גם אינו יכול להפקיר זכות זו. ועי' שאג"א עז' שתמה למה לא אמרו במתני' שיבטלנה, וי"ל דתקנת ביטול לא הוזכרה במשנה לחמץ שלפניו (עי' בספרי יורה אורח סי' מא'), ועוד דהלא מדרבנן עובר, ואולי סובר דחלה בדילי מיני, וצ"ע.

ולדינא נחלקו אחרונים, השאג"א שם מסיק שאין ביטול והפקר לטוה"נ, כי אין בו ממש (כע"ז חידש נתה"מ סי' רעח' דטוה"נ אינה בעלות ובאיסור לא זכי רחמנא עי"ש ונר' מחודש טובא), ולהש"ך יו"ד רג' א' נר' שאינו כן ועי' בדבריו רעו ד, ובמקו"ח תלא' תמה על השאג"א מערכין כח' שיכול להקדיש טוה"נ. אבל ל"נ דומה כלל, דמה שא"א להפקיר, הוא משום שהוא דבר שאין אחר יכול לזכות בו, וזה כל ענין ההפקר, שעומד לעצמו ואדם יכול לזכות בו, ואין בו ממש ע"כ אין לזכות בו. משא"כ כשמקדיש הטוה"נ שיש בקדשים, אין הטוה"נ צריך לעמוד לעצמו אלא ממילא מסתפח להקדש ואין זה אלא שמסתלק מטוה"נ שהוא החלק חולין שלו, ומעצמו הוא נעשה של הקדש, דלא היה אלא מיתלא תלי מחמת חלק המקדיש. ומהרי"ט ב' ה' כ' דילפי' לי' מקרא. אמנם בנח"י חו"מ ס' מסיק דמהני להתחייב בדשא"מ, ולכן מהני גם להקדיש דהוי כמו חיוב אגברא.

ובחו"ב שם כ':

"הנה לא חל על החמץ שום חלות ע"י ביטולו, ובהלכות ממונות ליכא כלל ענין כזה, אבל לענין ב"י לא חייבה תורה כה"ג, ולפ"ז נראה דגם בפקדון שקבל עליו אחריות שייך ביטול וכדעת החולקים על השאג"א בזה, [וגם השאג"א לא כתב אלא להסוברים דביטול מטעם הפקר]. דענין ביטול הוא בהלכות בל יראה, ואם על ממון גמור שייך ענין ביטול, כש"כ דשייך על חשיבות הגורם לממון שבאחריות הפקדון... וכיון שכן ודאי שייך גבי' ביטול כעל חמץ שלו, ולפ"ז אף להסוברים דביטול מטעם הפקר נמי י"ל דמהני ביטול, ואף שישאר בחיובו באחריות".

נר' דנוקט דמהני ביטול גם לדבר שאינו בעלות, אלא על החשיבות הגורמת לבל יראה, דלא מסתבר שבעלות קלושה תהיה יותר חמורה מבעלות גמורה. ורק לענין העברת ממון והפקר יש הגבלות באינו ברשותו וכדו', אבל ביטול הוא סילוק כל מה שיש לו ושפיר מועיל.

ומאיך גיסא כ' בחו"ב ה':

"יש להסתפק במע"ש למאי דקיי"ל דהוא ממון גבוה, אי עבר עליה בבל יראה, משום זכות האכילה דלא גרע מטובת הנאה למ"ד ממון, או"ד ממון גבוה שאני, והכי מסתברא, ואת"ל דעובר, יש להסתפק אם יכול לבטל, כיון דלאו דידיה הוא, ומסתברא דאינו יכול".

לפ"ז נראה דלית ליה סברא זו דכל זכות שיש לו יכול לבטל. ורק באחריות סובר דמבטל חשיבות הגורם לממון, ולכא' כן בטוה"נ, אבל במעש"ש דלאו דידיה וגם אין לו שום קשר ממוני מוגדר כמו אחריות או טוה"נ, אלא רק זכות האכילה שהיא מצוה שלו, אינו יכול לבטל מכח מצוה זו, ועובר.

וראיתי מי שרצה לחדש להיפך, דבמניות אין דין ביעור חמץ, כיון שבעלותו קלושה, ואינו יכול לקחת החמץ ולשרפו, ואם ירצה לעשות זאת ימנעוהו ע"י הרשויות וע"י ב"ד, וכן לענין ביטול לסובר שא"א לבטלו, וא"כ התורה לא צייתה על אדם לעבור על חמץ אלא רק לבטל או לבער, וזה שאינו יכול לבטל ולא לבער אינו עובר עליו. אבל הדבר נסתר מדין חמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות, שהרי בו ג"כ אינו יכול לשרפו שהרי אינו שלו ויש בזה משום גזל.

וראיתי למקו"ח תמ' א' שכ' דבחמץ של עכו"ם שקיבל אחריות יכול למכרו, דהכל מצווין לשרפו ובב"ק צח' דהמבער חמץ של חברו בזמן ביעורו פטור, א"כ ודאי מייאש, ואף דהוא שלא מדעת, הוי כזוטו של ים דאין נפ"מ בדעתו. ולכאורה של נכרי מאן דכר שמי' שיהיה פטור מלשלם לו דהלא אין הנכרי מחוייב שום דבר וודאי המבער יבער וישלם ומכ"ש מי שקיבל עליו אחריות שישלם, וממילא אין שום יאוש, וגם העכו"ם ידרוש מעותיו וודאי שאינו מתייאש. ול"ש זוטו של ים אלא כשהכל רואין שכך הוא אבל כאן הלא אין רואה ואין יודע הדין של חמץ באחריות ואין מתייאש. ולכ"נ דודאי ליתא לסברא הנ"ל. ובחזו"א קיח' ה' כתב דיכול לשרוף חמצו של נכרי שקיבל עליו אחריות ולשלם דממון נכרי מופקר לישראל בזמן שהוא נכשל בהן בעברה. אבל אין ליישב בזה סברא הנ"ל, שהרי א"כ נאמר גם במניות דרשאי לשרוף ממון החברה מכיון שהוא נכשל (הכוונה אפי' חברה של נכרים, דחברה של ישראל ודאי רשאי לשרוף אם לא מכרוהו ולא ביטלוהו).

אמנם עוד יש לדון, לפמ"ש הגרע"א בגי' הש"ע, דפשיטא דישראל המפקיד אצל ישראל, אחריות שקיבל על עצמו פוקעת אחר ו' שעות וממילא הדר הראשון לעבור עליו, וכן נוטה בחזו"א. ולפ"ז גם במניות אם הן בעלות קלושה, גם היא פוקעת אחר ו' שעות, ולא שייך לומר עשאו כאילו הוא ברשותו, על דבר שאינו אלא שעבוד וזכות, והשעבוד פוקע ואינו עובר כלל. מיהו באחריות צ"ע מסברא דברי הגרע"א, דהרי אחריות אינו שום בעלות אלא רק יכול לגרום לבעלות, וא"כ אין מה שיפקע, דמצד מה שהוא גורם לממון קי"ל לאו כממון דמי ואין זה הטעם, ולר"ד ור"פ אינו אלא שאם ייגנב יהיה שלו והשתא לא איגנב וכלשון הר"פ, וגם לשאר השיטות עכ"פ אין לו בהחפץ שום זכות אלא חוב שחייב לשמרו וחוב זה אינו בעלות בחפץ רק שעבוד באדם ולא חל דבר בחמץ, ואיך יפקע שעבוד זה, ולא על דא איתמר חמץ מפקיע מידי שעבוד. (ועי' גם חו"ב ה. "והענין דבקיבל עליו אחריות חזינן כאילו ברשותו נגנבו או נאבדו, וכאילו קיבל בתורת צאן ברזל לצד הזה").

ועי' חו"ב פסחים א' ד':

"ולפ"ז צ"ע בישראל שהפקיד חמץ אצל חברו, דשניהם עוברים בב"י לדעת הרא"ש, זה לפי שהחמץ שלו וזה לפי שאחריותו עליו, כדאיתא בשו"ע סי' ת"מ ס"ד במ"ב שם סק"כ, דראוי לומר דמשנאסר בהנאה הרי פקע חיוב האחריות מן הנפקד, ותו לא יעבור עליו, דאף שהסיבה לפטור האחריות הוא איסור החמץ, אבל מ"מ לא גרע מאילו פטרו המפקיד מן האחריות, דעל ענין זה לא אשכחן לחדש דעשאו הכתוב כאילו ברשותו, אח"כ ראייתי שכבר העיר בזה הגרע"א ז"ל בגליון וכן בצל"ח, והדבר תימא שהמ"ב לא הביאם".

הרי מסברא פשיטא לי' כהגרע"א, ורק תמה על המ"ב שלא הביאו, ומשמע שכן העיקר.

ולפ"ז נראה לומר לענין מניות, דהדבר ממ"נ, כל שייכות שיש בה ענין בעלות בחמץ עצמו, מועיל בה ביטול, אפי' אם נאמר שאינה בעלות גמורה, וכל שייכות שאין בה ענין בעלות, בטלה ומבוטלת בזמן האיסור של החמץ. ולא נותר אלא הסתירה בין החזקת המניה לבין ביטול החמץ, וע"ז כתבנו לעיל לדון מסברא.

עוד מצאתי שכ' החו"ב בדף כז: (בדיני ביעור חמץ סוף סק"א):

"ובמ"א סימן ת"מ סק"א כתב דבחמץ של עכו"ם שקיבל עליו אחריות ולא ביערו ובא העכו"ם ליטלו בתוך הפסח דרשאי להרשותו ליטלו דאומרים באיסוה"נ הרי שלך לפניך, והגרע"א ז"ל בגליון הקשה כיון שלא יקיים תשבתו הרי לא יתקן הלאו דב"י, ולמש"כ ניחא דמדאוריתא מקיים מצות תשבתו בזה שמוסרו לעכו"ם, ומתקן בזה לאו דב"י [לרבנן דר"י, ולר"י עי' להלן כ"ז ב']. ואע"ג דמדרבנן בעי איבוד מן העולם אפשר דבחמץ שאין הגוף שלו לא חייבוהו בזה חכמים, ועי' בספר מרן זללה"ה שם סק"ה מש"כ בזה".

הרי לפ"ז אפשר לומר (אף שכמובן אין ראי' מד' החו"ב לזה), דאף דודאי עובר מן התורה גם כשאין הגוף שלו ואין לו מה לעשות, מ"מ לבערו אינו חייב, אלא כל שאינו עובר עליו לא חייבוהו חכמים יותר, ולכן אם נאמר דמהני ביטול, אפי' אם נאמר דאינו יכול למכרו, לסברא שא"א למכור זכות החמץ, לא חייבוהו חכמים בביעור, ושמא יאכלנו ג"כ ל"ש כאן.

ב) כדי לדון איך נקנית המניה מדין תורה, ראוי לברר מה הגדרת המניה ע"פ הלכה, ונראה דאפי' אם מניה מוגדרת כשותפות גמורה, הרי השותפות היא בחברה, ואמנם בחלק גדול מהמקרים אין לחברה נכסים שוי ערך, אלא התחייבויות שחייבים לה, וכך הוא ברוב המקרים, שאין נכסי החברה יכולים לממש שווי כל מניותיה, אלא המניות הן גם זכות בכל מה שחייבים לה ובכל היכולת שלה להרויח ולהשיג כסף. ואין לומר דהמניה היא תמיד שותפות בנכסים, ומה ששווה יותר הוא רק משום שהנכסים האלו שוים לבני אדם יותר. דבאמת אין זה נכון, ושוי המניה היא משום פעילות החברה ומנהליה. למשל חברה שמנהלת או שמייצעת, ויש לה משרד ובו ציוד משרדי שערכו מועט, ברור שאין דעת בני אדם ולא שום הגיון וטעם לומר שהשותפות הוא במשרד ובציוד המשרדי, ומה שערך המניה פי מאה מהנכסים בפועל, הוא משום שבמשרד שם מרויחים כסף רב ע"י יעוץ, ויתכן שהמציאות היא שהרויחו כסף רב והשקיעו אותו בלימודים של אחד היועצים שילמד את מלאכתו, וא"כ כרגע אין נכסים ואין כסף, אלא יש להם חכמה ופטנטים שרשמו ודברים שלמדו, ועי"ז יכולים להרויח כסף. ולכן ברור שהמניה היא לא שותפות בנכסים אלא בחברה, שיש לבעל המניה אחוז מסויים בכל כסף שתרויח החברה. וממילא מניה היא שטר שעבוד וחוב שיש למחזיקה על החברה. (ואמנם הסיבה שמוכר את המניה, היא רק אם יש לחברה חמץ בין נכסיה, או שהיא מקבלת אחריות על חמץ, אבל מכיון שמוכר צריך למכור את המניה כולה).

ולכן כשדנים במניות מצד דין תורה, הרי הבעלות של האדם בחלקו בחברה, היא שעבוד שיש עליו שטר. ואמנם גם ע"פ החוק המקובל שצריכים רישום, אין הכוונה שהמניה היא הרישום, וכמו בקנין קרקע שאין הטאבו קנין, אלא שהקונה חייב לרשום בטאבו, וגם אם נאבד השטר, אפשר לשחזרו ע"פ הרישום, אבל גם בחוק אין הכוונה שהרישום הוא הבעלות, אלא רק מוכיח את הבעלות. וכל תנועה כספית או קנינית, נוצרת ע"י חוזה, ויתכן מצב שהחוזה מחייב מכירה, ובית המשפט יכריח את המוכר לשנות את הרישום כפי מסקנת הדין. ולכן המניות הן שטר גמור, שיש בו צד של שטר בעלות על הנכסים, וגם צד של שטר שעבוד על מה שתוליד החברה.

וא"כ שהמניה היא שטר שעבוד, וכשמה היא "נייר ערך", שטר שיש לו ערך ואפשר לסחור בו. הרי אינו נקנה אלא בכתיבה ובמסירה. ואמנם אנו כותבים שטר למכירת חמץ, אבל למכירת שטר יש דין מיוחד שנקנה בכתיבה ובמסירה, וחל רק כשמוסרים השטר הנמכר (דהיינו המניה) ללוקח, ואח"כ כותבים לו שטר נפרד על מכירת השטר, ולכתוב בו בלשון "קני הוא וכל שעבודיה", ואם לא כתב כן לא קנה הלוקח אלא הנייר לצור על פי צלוחיתו והוי מקח טעות. וכן צריך שיבא השטר השני ג"כ ליד הלוקח. ויש סוברים שהשטר הראשון נקנה ללוקח רק במסירה מיד ליד. כמוזכר כל דינים אלו בחו"מ סו', וגם בישראל המוכר לנכרי הדין כן. ובמכירת חמץ שלנו שמוסיפים בשטר רק הוספה בעלמא "שמוכר גם המניות", לא נעשה דבר מכל זה. ואיך סמכו אחרונים שנקנה כדין תורה, כי אינו לא כחוק ולא כדין תורה? (ואפילו שטר מתנה ושטר בעלות אינם נקנים בלי כו"מ).

אמנם דין מסירה אפשר לחסוך לסוברים דהשטר נקנה אגב קרקע, בסי' סו' ס"י, ואם מקנים החמץ לנכרי אגב קרקע, יכולים להקנות גם המניות. ועדיין צריך לומר בעל פה שמקנה הוא וכל שעבודו, והש"ך שם כז' מסיק כראנ"ח עז' מסיק שצריך לכתוב (מיהו החו"ב ב"ב עז סק"ט נר' דסובר דלהלכה

לרוה"פ א"צ כתיבה באגב), ושטר מכירת חמץ דידן אינו שטר קנין כלל וגם לא שטר ראייה, אלא רק כתב מינוי שליחות, וזה לא נחשב כתיבה לענין כו"מ דשטרות.

וחשבתי אולי כוונת המוכרים מניות היא למכור את החמץ שלו שזכאי לו ע"י מניות, ויהיה תלוי בנדון האם יכול לבטלו לעיל אות א'. אבל לפ"ז צריך לתקן הלשון, דאין זו הכוונה בסתם הכותב שמוכר מניות. ועוד, שאין לבעלים זכות אלא דרך המניה, וכל עוד המניה נשארת שלו אין שייך שימכור משהו ממנה. (וכן נפ"מ אם מוכר את המניות עצמן, דאם עלו דמי המניה במשך הפסח, לא יסכים הנכרי להחזיר, כי המכירה היא כאופציה, שיכול לקחת הכל ולשלם כשער של זמן המכירה, ואם אינו מגלה לו הוי מק"ט). והרי סומכים בזה על המנחת יצחק והוא כ' להדיא שמוכרים המניה, ולכן דן ברישום. ולמכור השעבוד עצמו לכאול אינו נקנה בכסף. וגם אג"ק הוא פלוג' הפו' כדין אין מטבע נקנה בחליפין.

והנה בעיקר הא דסמכין על קנין של תורה במקום שאינו קונה ע"פ החוק, כתבנו לעיל שא"א לקיימו כפשוטו, שהרי כשאין רישום בטאבו אין קנין גם בהלכה. ולפי מה שכתבנו שם שבמכירה זמנית א"צ רישום בטאבו, י"ל דכן הוא גם מצד ההלכה, ולא כ' החזו"א שאין מכירה בלי טאבו, אלא כשרוצים להשאירו כך, אבל אם אדם מוכר לזמן קצר מאיזו סיבה, ולא דוקא מכירת חמץ, אין צריך טאבו ע"פ הלכה.

ולזה יל"ע אם באמת גם במניות יהיה נוהג דין מכירת שטרות, והנה הטעם דמכירת שטרות בעי כו"מ אמרי' בגמ' ב"ב עו. דמילי במילי לא מיקנו (כג' רוב הראשונים), ובפשטות הכוונה היא משום דהכתוב בשטר הוא שחייב למוכר, ואם רוצים להעמיד עסק נגד הכתוב, אין זה נקנה ע"י עוד דברים שמעביר ממנו אליו דסו"ס הוא דברים שביניהם, ואם למחרת יטען הראשון שהשני הוא שלישי יהיה ויכוח, ולכן אין דעת בני אדם לקנות באופן של מילי, ורק כשעושים שטר חדש הרי מעמידים המילי ע"י כתיבתם בשטר.

אמנם לסוברים דשטר נקנה אג"ק (רמב"ם ורא"מ ור"ן), י"ל דלא איתמר אלא דמכירת חוב כמכירת קרקעות ולכן לא מועיל אלא ע"י שטר או ע"י קרקע. ואמנם אגב לא מועיל לקרקע, משום דאין קרקע טפלה לקרקע, אבל לעבדים מועיל. ובסו"ד הרא"מ המובא בשטמ"ק כ' דמילי הוא כקנין דברים (לגבי כ' ולא פי' כל שעבודו), ונר' כוונתו דביחס לכתוב בשטר מפורש שהחוב של פלוני, הקנין שעושים ביניהם הוא דברים שאינם מבטלים הכתוב, אבל בקנין אגב כיון שדינו כקנין קרקע אית ליה קלא ונחשב מעשה המבטל. וכן בכתב ולא פירש כל שעבודו, עדיין נחשב דברים, דאף שברורה כוונתו, אין בזה כדי לבטל השטר עצמו עד שיפרשו באופן של שטר נגדי הכולל כל זכות השטר הראשון.

והנה התרוה"ד שלא' סובר דשטר לכל המוציאו נקנה בלי כו"מ, והש"ך סו' י' דחה דבריו ובנה ע"ז דגם לכלל המוציאו צריכין שיהיה בא מחמתו. אמנם נר' דלהתרוה"ד ורמ"א אין צבתא דמלוה כאן אלא רק משום שהוא שטר דידיה ועל זה מיוסד החוב, וכמבואר לעיל הטעם, דשטר הכתוב לטובת אדם מסויים, אין העברה לאחר חשיבא קנין, אבל כל שהשטר הוא של הקונה עצמו ועל שמו, נתרקן החוב כולו לשטר. ולכן פשיטא לגמ' דמועיל בכותב השטר על שמו, דאין העיכוב משום דיסוד החוב שעבוד דגברא, אלא רק משום דנתרוקן לשטר, אלא דעדיין אינו דומה דכאן השטר הוא לכלל המוציאו ואינו מיוחד רק לקונה ובזה אפשר שפיר דיכול למחול וכסברת הסמ"ע סק"ח ומשום דעדיין הם שותפים דסו"ס בא מחמתו, אלא דהש"ך שם ממאן גם בזה ולמש"כ מבואר. ובזה תשובה ג"כ למה שתמה הגרשש"ק ע"ד הקצה"ח סק"א.

וכן תלוי בזה מה שנחלק הש"ך שם על תרוה"ד דסובר שנקנה שטר לכלל המוציאו בחליפין, והשיג עליו הש"ך הלא הא דאין נקנה בחליפין משום דאין גופו ממון, ומה מועיל שכתוב בו לכלל המוציאו הלא עתה אינו מוציאו. אמנם לכאול בממרני יודה הש"ך וכדבריו סד' ג' דמהני תפיסה בממרני, והרי הא דשטר בעי כו"מ לדידן הוא משום דמילי לא מיקנו, והמסירה מיחשבא מילי לגבי שטר, אבל אי נימא דשטר לכלל המוציאו מהני ביה מסירה, בע"כ דלא חשיב לענין זה מילי, וא"כ ה"נ לענין אין גופו ממון, אין הטעם משום שענינו שמייצג חוב, דהרי גם ממרני ושיקים שלנו כך הם, כמבואר בתוקף השטר פרק נא' ונב'. ולכאול בזה תלוי גם הדין במלוה שמכר ללוקח, ורוצה הלוקח למכור לו בחזרה

אם בעי' גם כתיבה, והא דסי"ג בנותן מתנה שאינה נעשית של הנותן בהחזרת השטר, היינו משום
דהשטר על שם השני.

ובחו"ב ב"ב שם סק"ט כ':

ולגירסת תו' נראה לפרש דהא דאמר אותיות מילי נינהו, ר"ל שיש לחשוב את השטר כדבר שאין בו
ממש, שאין שימוש אלא בתוכנו והתוכן הוא דבר שאין בו ממש, ולכך במסירה אין ראוי לקנותו, שאין
במסירה שום מעשה בתוכנו, אבל בכתיבה הוא וכל שעבודו יש כאן שטר על הקנאת החוב.

ולפי מה שפירשנו נראה שיש לדקדק מסוגיין דחליפין לא מהני להקנות אפילו שטר שנכתב על שם
הלוקח, דהא מסקינן דאגב שאני משום שמועיל על מטבע נמי, וא"כ חליפין שאינו מועיל להקנות
מטבע ה"נ אינו מועיל להקנות השטר... ועי' ש"ך סק"י דשטר שנכתב בו לכל המוציאו נמי אינו נקנה
בחליפין, וכן נראה לפי מה שפירשנו.

הרי לדבריו הא דלא מהני קנין בשטר לבר כו"מ הוא משום שאין גופו ממון (וזה כבר אי' בסמ"ע
סק"א), ולכן ה"ה לשטר לכל המוציאו (כתבו לגבי חליפין, אבל הנושא הוא הא דאין גופו ממון שהוא
טעם דבעי כו"מ). אמנם צ"ב דגם בשטר לכל המוציאו אינו אלא משום דבא מחמת הראשון, והיינו
משום שכתוב בו אני חייב לפלוני ולכל המוציאו, אבל בכותב מעיקרא דחייב לכל המוציאו מודה הש"ך
דנמכר בלי כו"מ (ולכאו' החו"ב מודה לזה, שהרי בסוף סק"ה שם כ' דשטר שכל' בו לכל המוציאו אפשר
דסגי במסירה). והרי גם שיקים שלנו אין גופן ממון, ואטו יצטרכו עליהם כו"מ. ובע"כ דמודה שבדבר
שהוא סחיר, מעיקרא לא נחשב שהשימוש רק בתוכן, כי הוא כמו כסף וש"כ. וא"כ בשטר דמעיקרא
לכל המוציאו אפשר שאין מקום לסברא זו, וממילא יש לדון דה"ה במניות כיון שהן סחירות ולכך
עומדות להיקנות מיד ליד ולסחור בהן, ואין כמו שט"ח בין מלוה ללוה דבעלמא אין דרך כלל למכרו
(והרי יכול תמיד למחלו ולכן חשיב זביני ריעא מעיקרא כמובאר בראשונים).

ושאלתי ממוריני הגרש"צ ואמר שבעלי המניות צריכים למכור, אבל אין למכור אלא החמץ שלו, ואפי'
אם המניה היא שעבוד, לגבי הנכסים הקיימים היא בעלות, ולכן יכול למכור חמץ זה מדין בעלות.
ולדבריו צריך לתקן שטרות שליחות של מכירת חמץ.